

10/89 Fecr Suresi

1. İlk beş ayet konusunda ihtilaf edilmiş ve onlarca anlam verilmiştir. Bazı tefsirciler “on gece” ifadesini Muharrem ayının on günü şeklinde değerlendirirse de çoğunluk, Kurban Bayramı ve haccın da yer aldığı Zilhicce’nin on günü kabul etmektedir ve bu isabetli görünmektedir (Zemahşerî, *Keşşaf*; Taberî, *Camî’l-Beyan*; İbn’i-Kesir, *Tefsir*). Çünkü Muharrem ayı cahiliyyenin önemseydiği ve oruç tuttuğu bir aydı. Ramazan orucu emredilinceye kadar Hz. Peygamber’in de bu ayda oruç tuttuğu ve sonra terk ettiği nakledilmektedir (Malik, Sıyam 33; Buharî, Savm 1; Müslim, Sıyam 113-125; Erul, *Sahabenin Sünnet Anlayışı*, s. 241). Dolayısıyla diğer ayetler de bu yoruma paralel bir anlam ifade etmiş olmalıdır. Örneğin, yemin edilen fecr vakti kurban bayramının sabahı, geçip giden gece de hacıların Müzdelife’de geçirdiği arife gecesi olmalıdır (Hamdi Yazır, *Hak Dini*).

2. Geçip giden (yürütülen) gece deyimi, müşriklerin hac uygulamalarına gönderme olabilir. Kureyşlilerin Arafat’a çıkmayıp, hacca sabah Müzdelife’den başlamaları eleştirilmiş olabileceği gibi (2/Bakara 199), haram ayları yerlerinden kaydırmaları da kastedilmiş olabilir. Çünkü müşrikler, hac zamanlarını değiştirmekte, bir yılın aylarını çift, bir yılını tek saymak suretiyle ayları ve yılları, buna bağlı olarak da günleri ve geceleri yerlerinden oynatmaktadırlar. Çift ve teke, yürüyen geceye yemin edilen ayetler bu bağlamda değerlendirilebilir. Helâl ve haram kavramlarını da altüst eden takvimlerle oynama girişimi, küfürde aşırı gitme olarak değerlendirilmiştir. (9/Tevbe 36, 37).

3. Önceki dipnotlara bakılırsa 5. ayet; günler, geceler, aylar ve yılların yaratılmasında, Kâbe’nin ve haccın kutsallığında payı olmayanların, onların sayısı ve saygınlığı ile oynamaya haklarının olmadığını vurgulayan bir eleştiri cümlesi olmalıdır. Çünkü devamında tehdit ayetleri gelmektedir. Haram ve yasak anlamına gelen “Hicr” kelimesi ise Kâbe’nin yakın çevresini oluşturan haram bölgesi ve orada bulunan yarım daire şeklindeki duvarın da ismidir (İbn Kesir, *Tefsir*). Çünkü “Hicr” kelimesi, duvarla çevrilmiş avlu ve dağlarla çevrili vâdi demektir. Bu anlamdan hareketle kelime mecazen haram anlamı kazanmış, bundan hareketle de insanı kötülüklerden alıkoyan akıl anlamı türetilmiştir (Buharî, *Tefsir* 6/121; Zebîdî, *Tâc*). Dolayısıyla Mescid-i Haram (Kâbe) anlamı, bu bağlama akıl anlamından daha uygun görünmektedir (Hac yorumu için bkz. 100/Adiyat 1-5).

4. Ayetin orijinalinde Firavun’dan kazıklar sahibi diye söz edilmektedir. Fakat bu ifadenin anlamı ihtilaflıdır (İzz bin Abdisselam, *et-Tefsir*). Kastedilen piramitler ve diğer anıtlar olabilir (Mevdudî, *Tefhim*). Çünkü Kur’an dağlar için de “evtâd” kelimesini kullanabilmektedir (78/Nebe 7). Mısır’dan getirilip Sultan Ahmet meydanına dikilen sütun gibi abideler veya zafer anıtları kastedilmiş olabilir. Ayetin devamındaki ifadelerden hareketle gerçek manada kazık kelimesi de anlaşılabilir. Çünkü Firavun, çarpmıha germe cezası verebilmektedir (20/Taha 71).

5. “Nefs” kelimesinin anlamı için bkz. 81/Tekvir 7. Kur’an’da geçen nefs-i emmare, nefs-i levvame, nefs-i mülheme ve nefs-i mutmainne terkiplerindeki kelimeler nefsin çeşitleri değil, sıfatlarıdır. İnsanda tek bir nefis vardır ve insanın varlığı, kendisi ve zatı anlamına gelmektedir. Bu terkipler onun durum ve tavırlarını ifade etmektedir (Şerafettin

Gölcük, *İslam Akaidi*, Konya 1992, s. 165, 166; Sarmış, *Rivayet Kültürü ve Yanlış Din Anlayışı*, s. 109-116).

6. Bu cümlede peş peşe gelen iki emirden birini diğerinin şartı yaparak birbirine bağlamak Arap grameri açısından mümkün, hatta gereklidir. “Çalış, kazan.” gibi. Dünyada Allah’ın kullarından olma ve Allah’ı razı etme görevi, ahirette cennete girmenin ön şartı ve bu dünyada insana yüklenen en büyük sorumluluktur. Vahyi dinleyip de ikna olanlara ihmalkar davranmamaları öğütleniyor.